

Γι αυτες που δε χωρουν στις φυλακες του καθε μερα

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ ΚΟΥΝΕΒΑ
ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΓΚΟΥΛΙΩΝΗ

Αντί εισαγωγής

Η υπόθεση της Κωνσταντίνα Κούνεβα και εκείνη της Κατερίνας Γκουλιώνη είναι δύο μόνο αιχμηρές ιστορίες από ένα ανεξάντλητο κατάλογο περιπτώσεων, στις οποίες ένα σύνολο εξουσιαστικών μηχανισμών βρίσκεται σε συνεργατική σχέση, χωρίς ωστόσο να χάνουν την ανεξαρτησία τους. Θα προσπαθήσουμε να αναδείξουμε, με αφορμή τις δύο υποθέσεις, το ζήτημα της πατριαρχίας και του σεξισμού, ως καθοριστικό παράγοντα των κοινωνικών σχέσεων και ως κομμάτι του εξουσιαστικού πλέγματος. Χωρίς διάθεση να ομογενοποιήσουμε τις ιστορίες των δύο γυναικών, χωρίς την ανάγκη να τις ιεροποιήσουμε ή να τις θυματοποιήσουμε. Χωρίς πρόθεση να τις απομονώσουμε από όλες εκείνες τις περισσότερο ή λιγότερο αιχμηρές ιστορίες, τις αόρατες, για τις οποίες δεν αρθρώνεται λόγος, που μένουν προσωπικές και αθέατες.
Τα γεγονότα που σφράγισαν τη ζωή των δύο γυναικών έτυχαν παρόλα αυτά μιας «ευνοϊκής» συγκυρίας: το εξεγερτικό πνεύμα του Δεκέμβρη άφησε πίσω του, τουλάχιστον σε κάποια κοινωνικά κομμάτια, μια ανυποχώρητη βούληση να μην αφεθεί τίποτα αναπάντητο, να συλλογικοποιηθούν τα προσωπικά «δράματα» και να δοθούν απαντήσεις εχθρικές από την πλευρά των καταπιεσμένων. Η επίθεση στην Κούνεβα και η δολοφονία της Γκουλιώνη συνάντησαν αυτή ακριβώς τη βούληση που έκανε δυνατή τη δημοσιοποίησή τους και προκάλεσε τόσο την παραγωγή λόγου όσο και πολύμορφες δράσεις. Αυτό ωστόσο που δεν αναδείχτηκε επαρκώς είναι ο λόγος σε σχέση με το πόσο καθοριστικές υπήρξαν οι οριοθετήσεις του φύλου τους στην εκτύλιξη της ιστορίας καθεμιάς τους. Το πόσο καθοριστική είναι γενικά η κοινωνική πρόσληψη του φύλου αλλά και πιο πέρα πώς το φύλο αποτελεί βασικό δομικό συστατικό της πολιτικής διαχείρισης του σώματος.
Οι υποθέσεις της Κωνσταντίνα Κούνεβα και της Κατερίνας Γκουλιώνη είναι διαφορετικές, με πολύ ιδιαίτερα χαρακτηριστικά η καθεμία. Αυτό που θα επιχειρήσουμε εδώ, είναι να δούμε τις περιπτώσεις αναδεικνύοντας τις κοινές τους συνιστώσες όσον αφορά στα έμφυλα χαρακτηριστικά, τόσο ως προς την αντιμετώπιση των δύο γυναικών όσο και ως προς την τιμωρία που τους επιβλήθηκε. Διερευνώντας μέσα από αυτές τις σύγχρονες εκφάνσεις της πατριαρχίας. Η επιλογή αυτής της αιχμής

(εδώ του έμφυλου) και όχι των άλλων (π.χ. στην περίπτωση της Κούνεβα της ταξικής της θέσης) δε σημαίνει ότι δεν αναγνωρίζουμε και τις άλλες συνθήκες ως καθοριστικές, πέρα από τη συνθήκη «γυναίκα», που χαρακτηρίζουν τις δύο υποθέσεις. Δεν είναι στις προθέσεις μας να παραγκωνίσουμε καμιά πτυχή της ζωής των δύο γυναικών, αφού οι εξουσιαστικοί μηχανισμοί και λόγοι συμπλέκονται και πολλές φορές επικαλύπτονται –η σύμπλεξη αυτή εξάλλου ήταν που τις έθεσε στο επίκεντρο της τιμωρίας. Η επιλογή να φιλτράρουμε τα γεγονότα μέσα από τις έμφυλες εκφορές τους έχει να κάνει περισσότερο με μια ανάγκη ανάλυσης των γεγονότων και από αυτή τη σκοπιά, σε μια προσπάθεια να δώσουμε το «χώρο» που αντιστοιχεί στους έμφυλους μηχανισμούς πειθάρχησης, για τους οποίους διαρκώς υπάρχει ένα έλλειμμα λόγου και πράξης.

ΛΊΓΑ ΛΌΓΙΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΔΎΟ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ

Η ιστορία της Κωνσταντίνα Κούνεβα είναι λίγο πολύ γνωστή. Ασχολήθηκαν ευρύτατα, με σκοπό να καρπωθούν υπεραξία ευαισθησίας από την δολοφονική της επίθεση, media, πολιτικοί και καλλιτέχνες –φυσικά αφού το ζήτημα είχε αναδειχτεί από τις αλληλέγγυες-ους. Μετανάστρια από τη Βουλγαρία, μητέρα ενός παιδιού, εργαζόμενη στην ΟΙΚΟΜΕΤ (εταιρία υπενοικίασης εργαζομένων στον τομέα της καθαριότητας), συνδικαλίστρια-γραμματέας της πανατтικής ένωσης καθαριστριών και οικιακού προσωπικού (ΠΕΚΟΠ). Παρά τη δυσχερή της θέση ως μετανάστρια, αγωνίστηκε στον εργασιακό της χώρο για καλύτερους όρους εργασίας γι' αυτήν και τις συναδέλφισσες/ους της, επιτιθέμενη σε όλα εκείνα τα «δεσμά» που κρατούν τους μετανάστες/ριες «σιωπηλούς» απέναντι στην ασυδοσία των ντόπιων αφεντικών. Αξίζει να σημειωθεί ότι η εργασιακή της θέση -εργαζόταν στον τομέα της καθαριότητας- δεν είναι τυχαία. Στον πάτο της ιεραρχίας, σε οικονομικά δύσκολη θέση όντας μετανάστρια δε θα μπορούσε να έχει καλύτερη εργασιακή τύχη. Το επάγγελμά της έχει και άμεση σχέση με το ζήτημα που το κείμενο θέλει να πραγματευτεί. Οι τομείς της καθαριότητας αποτελούν κατεξοχήν «γυναικεία» επαγγέλματα και αντανακλούν αφενός τη χείριστη θέση της γυναίκας στην κοινωνική ιεραρχία και αφετέρου είναι απόλυτα εναρμονισμένα με όλα τα στερεότυπα που αποδίδονται στη «γυναικεία φύση», της γυναίκας που μένει στο σπίτι, που φροντίζει τους άλλους και τα εν οίκω, της γυναίκας-καθαρής [εξάλλου, είναι κάτι που ξέρει να κάνει καλά, αφού μια γυναίκα υποχρεούται να μαθαίνει από νεαρή ηλικία να φροντίζει εντατικά την υγιεινή του σώματός της, που είναι περισσότερο «ακάθαρτο» από το αντρικό – κάπως έτσι προκύπτουν και οι αντρικές αφηγήσεις περί φυσικής γυναικείας καθαριότητας και έμφυτης κλίσης της στο «καθαρό»].

Η Κατερίνα Γκουλιώνη βρέθηκε νεκρή μέσα στο καράβι που τη μετέφερε, κατά τη

διάρκεια πειθαρχικής της μεταγωγής, από τις φυλακές της Θήβας σε φυλακή της Κρήτης. Ήταν από εκείνες που συμμετείχαν δυναμικά στις εξεγέρσεις των φυλακών του προηγούμενου Νοέμβρη. Μία από εκείνες-ους που εγκλείονται για να σωφρονιστούν, να μάθουν να ευθυγραμμίζονται με τις κυρίαρχες επιταγές και να ακολουθούν τον υποδεδειγμένο από αυτές βηματισμό. Τοποθετημένες-οι σε φυλακές, για να εγγραφούν εκ νέου στο σώμα τους όσα δεν εμπεδώθηκαν όσο βρίσκονταν έξω από αυτές. Σιδηροδέσμια σώματα που εκτός της ποινής που τους αποδόθηκε στο δικαστήριο, έχουν να αντιμετωπίσουν και ένα άλλο δευτερογενές επίπεδο της ποινικής διαδικασίας: την ανακατασκευή του σώματός τους σε πειθήνιο σώμα. Και οι έμφυλες πρακτικές πειθάρχησης μέσα στις φυλακές υπάρχουν -πέρα από το να βασανίζουν- για να θυμίζουν διαρκώς στις κρατούμενες ποια είναι τα όρια του φύλου τους, για να τα χαράζουν ξανά και ξανά.
Η Κατερίνα μαζί με άλλες κρατούμενες μαχόταν εδώ και χρόνια για την κατάργηση των δακτυλικών κολπικών ελέγχων, τους οποίους υφίστανται οι έγκλειστες για παραβάσεις του νόμου περί ναρκωτικών, κατά την επιστροφή τους από άδειες, πριν και μετά τις μεταγωγές τους. Έχει ίσως σημασία να ειπωθεί ότι η «έρευνα» δεν διεξάγεται από ιατρικό προσωπικό, αλλά από δεσμοφύλακες, πολλές φορές παρουσία και αντρών δεσμοφυλάκων. Η ακινητοποίηση των αντιστεκόμενων γυναικών και ο βίαιος έλεγχος επιτείνει τα χαρακτηριστικά βασανισμού και η όλη διαδικασία αναδύει τη βαριά αποφορά της σκληρής παραδειγματικής επιβολής και το σπάσιμο του τσαμπουκά των τοξικομανών γυναικών, που η κυρίαρχη αντίληψη τις θέλει σκληρότερες από όλες τις κρατούμενες. Η Κατερίνα με έγγραφη καταγγελία στο συνήγορο του πολίτη, στην οποία κατονόμαζε τους βασανιστές της, ζητούσε επίμονα την κατάργηση του βασανιστηρίου. Προφανώς κάποιες-οι δε δέχονταν να βρουν τον μπελά τους από μια τέτοια γυναίκα –τοξικομανή, παραβατική, φυλακισμένη, φορτωμένη με όλη τη σαβούρα των στιγμάτων- κι έτσι ο «τυχαίος θάνατός» της προκάλεσε ρίγη ανακούφισης.

ΚΆΠΟΙΑ ΣΗΜΕΊΑ ΣΎΓΧΡΟΝΗΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΉΣ ΚΥΡΙΑΡΧΊΑΣ

Παρά τις διακηρύξεις περί ισότητας των δύο φύλων, τις θεσμικές κατοχυρώσεις και την κοινή παραδοχή ότι στα λεγόμενα δυτικά κράτη η πατριαρχία και ο σεξισμός –τουλάχιστον στις ακραίες τους μορφές- τείνουν να εκλείψουν, η πραγματικότητα καταδεικνύει ακριβώς το αντίθετο. Έτσι κι αλλιώς το ζήτημα δεν είναι ποσοτικό, ούτε θέμα στατιστικών και πτωτικών ή ανοδικών γραφικών παραστάσεων. Η όλη προσπάθεια των μηχανισμών διαχείρισης της κοινής γνώμης περί εξάλειψης του «φαινομένου», έχει να κάνει με το επιμελές χτίσιμο μιας εξιδανικευμένης εικόνας των δημοκρατικών καθεστώτων, στη βάση της ισοτιμίας των υπηκόων και της άμβλυνσης των ανισοτήτων. Στα πλαίσια αυτά, οι δημοσιοποιημένες περιπτώσεις

σεξιστικής βίας βαφτίζονται ακρότητες και μεμονωμένα περιστατικά και σιχτιρίζονται, για να μπορούν ανενόχλητα να συνεχίσουν να συμβαίνουν, υποστηριζόμενα φυσικά και από μια διάχυτη σεξιστική κουλτούρα, που κάνει υποδόρια τη δουλειά της.

Αξίζει ίσως να προσεγγίσουμε αυτή την 'εκλιπούσα' πατριαρχία, σκιαγραφώντας με μερικές υπογραμμίσεις μέρος των συνθηκών που παρήγαγαν τις σεξιστικές «ακρότητες» που αναγνωρίζουμε στις υποθέσεις της Κούνεβα και της Γκουλιώνη:

Υπάρχει μια διαρκώς ανανεούμενη δεξαμενή γυναικείων αναπαραστάσεων προς επιτέλεση και ανατροφοδότηση των έμφυλων σχέσεων και ανισοτήτων. Η πατριαρχική κυριαρχία, ενσωματώνοντας όλα εκείνα τα προτάγματα περί γυναικείας χειραφέτησης και ανάγκης αυτοκαθορισμού, αντιτείνει ένα κακέκτυπο ελευθερίας: το πρότυπο που υποδεικνύεται είναι αυτό της οικονομικά ανεξάρτητης γυναίκας, της εργαζόμενης γυναίκας, της μητέρας και συζύγου. Ο επικυρίαρχος προσδιορισμός είναι πάντα αυτός της γυναίκας, ενώ η διεκδίκησή του προϋποθέτει προσπάθεια αδιάλειπτη, αδιαμαρτύρητη και ακόρεστη. Μια ολόκληρη βιομηχανία έχει στηθεί γι' αυτό το σκοπό: ρούχα, εσώρουχα, παπούτσια, αξεσουάρ, καλλυντικά και αρώματα κι από την άλλη κρέμες περιποίησης και κοσμητική χειρουργική για τη διατήρηση της νεότητας, γυμναστήρια, κέντρα αποτρίχωσης, spa, διαιτητικά κέντρα, συνιστούν το φαύλο κύκλο της κατάκτησης του τίτλου της όμορφης και καλοδιατηρημένης γυναίκας. Απευθύνεται δε σε καθεμία, ανεξαρτήτου τσέπης. Η όλη προσπάθεια έχει κυριολεκτικά έναν άπιαστο στόχο: το κυνήγι τής, κατά τα κυρίαρχα πρότυπα, ομορφιάς και την αποφυγή του περάσματος του χρόνου. Κατά συνέπεια, ένα διαρκές συναίσθημα ανικανοποίητου συνοδεύει το «ταξίδι ομορφιάς» προς τη "γυναικεία πλήρωση" και ένα άγρυπνο εσωτερικό μάτι -που προηγείται των εξωτερικών παρατηρητών- παρατηρεί αδιάλειπτα κατά πόσο προσεγγίζεται ο άπιαστος στόχος. Φυσικά όλο αυτό δεν αξίζει τίποτα αν δε συνδυάζεται με το διακηρυσσόμενο ως από τη φύση υπέρτατο σκοπό της γυναίκας, τη μητρότητα και την εφ'όρου ζωής αφοσίωση και αδιαμαρτύρητη φροντίδα των παιδιών. Και άλλα φυσικοποιημένα στερεότυπα συμπληρώνουν τον ασφυκτικό κλοιό της κατηγοριοποίησης: αυτά περί τρυφερής, ερωτικής, συγκαταβατικής, μη βίαιης, σωματικά και ψυχικά αδύναμης γυναικείας φύσης. [Το φύλο, έτσι κι αλλιώς, δεν υπάρχει πέρα από τους θεμελιώδεις κανόνες και τις αντίστοιχες απαγορεύσεις του]. Τα παραπάνω, πτυχές μόνο ενός πολυδιάστατα έμφυλου λόγου, συνιστούν επιτελεστικές αναπαραστάσεις του γυναικείου φύλου σε ένα κατάφωρα έμφυλο καθεστώς, που τελικά έχει ως αποτέλεσμα την κοινωνική πρόσληψη του γυναικείου σώματος ως υπό διαμόρφωση σώμα, ημιτελές σώμα και γι' αυτό υποτελές.

Υπάρχει μια σαφής διάκριση ανάμεσα στις ντόπιες γυναίκες και τις μετανάστριες. Οι τελευταίες, πέραν του φύλου τους, ανήκουν και σε άλλη φυλή ή έθνος, οπότε γίνεται αντιληπτό ότι στη γυναίκα μετανάστρια έχουμε συμπύκνωση διαχωρισμών, όλοι με αρνητικό πρόσημο: γυναίκα, φτωχή και ξένη. Οι μετανάστριες γίνονται πραγματικά ο κουβάς των πιο αιχμηρών μορφών καταπίεσης. Αναλαμβάνουν τις πιο απεχθείς δουλειές: γίνονται καθαρίστριες, οικιακοί βοηθοί, συνοδοί-εσώκλειστες νοσοκόμες ηλικιωμένων –αναπαράγοντας και προωθώντας όλα εκείνα τα στερεότυπα περί γυναικείας έφεσης στη φροντίδα των άλλων, την ευαισθησία και την καθαρότητα. Ταυτόχρονα εξυπηρετούν και σε ένα άλλο επίπεδο, πρωτεύουσας

σημασίας για τα δυτικά κράτη ισοτιμίας. Γίνονται το πεδίο που ένας ολόκληρος αντρικός πληθυσμός από ντόπιους και μετανάστες ξεμπαζώνει ανενόχλητα και απενοχοποιημένα. Οι γυναίκες μετανάστριες είναι εκ προοιμίου «εύκολες» και «πονηρές», αφού θα έκαναν τα πάντα για να βολευτούν στον «ελληνικό παράδεισο», σε αντίθεση με «τις δικές μας» που δεν είναι τέτοιες –ασφαλώς μόνο όταν συγκρίνονται με μετανάστριες. Στην περίπτωση της καταναγκαστικής πορνείας, έχουμε την απόλυτη πραγμοποίηση του γυναικείου σώματος και παρά τις καταγγελτικές κορώνες από θεσμικούς και μη φορείς, ένα ολόκληρο κύκλωμα βιαστών-πελατών, νταβατζήδων και βιασμένων-κακοποιημένων γυναικών συνυπάρχει δεκαετίες τώρα μαζί με τις διακηρύξεις περί ισότητας και σεβασμού στη γυναίκα, μη αφήνοντας ψευδαισθήσεις για το τι πραγματικά συμβαίνει.

Σε ένα αυστηρά οριοθετημένο κανονιστικό πλαίσιο, κατάμεστο από κατασκευές και φυσικοποιημένες αλήθειες για το γυναικείο σώμα, η φιγούρα της παραβατικής, έγκλειστης γυναίκας αναμενόμενα επισύρει την εσχάτη των ποινών. Το σώμα της -όπως και των υπόλοιπων κρατουμένων- δεν της ανήκει, είναι ένα σώμα στο οποίο οι πειραματισμοί των πολυεπίπεδων πειθαρχικών ποινών θα αναμετρηθούν σε φαντασία και σκληρότητα για να το δαμάσουν. Οι έγκλειστες είναι γυναίκες που ξεπέρασαν τα όρια, που διάτρησαν το άβατο του κατεξοχήν αντρικού «προνομίου» για παραβατικότητα. Είναι τα ζωντανά παραδείγματα δημιουργίας θολής ζώνης μεταξύ των έμφυλων διχοτομήσεων και γι΄ αυτό πρέπει οπωσδήποτε να υποβληθούν επιπλέον σε ρυθμιστική επανεγγραφή των έμφυλων χαρακτηριστικών. Οι δακτυλικοί κολπικοί έλεγχοι των τοξικομανών γυναικών, δεν είναι παρά αναμνηστικές δόσεις-πράξεις βίας σε ένα σώμα που οφείλει να γίνει έμφυλο.

[Η παραπάνω καταγραφή αποτελεί σταχυολόγηση μερικών μόνο αιχμών της έμφυλης κυριαρχίας. Για τις γυναικείες αναπαραστάσεις στη βιομηχανία της πορνογραφίας, τα ζητήματα της έμφυλης σεξουαλικότητας, την επιτέλεση του φύλου μέσα από τις γλωσσικές μεταφορές και πολλά ακόμα άλλα που συνθέτουν τη βιοπολιτική του γυναικείου σώματος, δε γίνεται σκόπιμα λόγος. Το παρόν κείμενο θέλει να εκκινήσει μια κουβέντα γι΄ αυτά τα ζητήματα με τη γνώση ότι δε θα μπορούσε να μιλήσει για όλα και την επιδίωξη να ανοίξουν όλα…]

ΣΗΜΕΙΑ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ

Στο σημείο αυτό, είναι σκόπιμο να διερευνήσουμε μερικές αιχμές που αναδύονται από τις δύο υποθέσεις και αποτελούν παράλληλα και συνδετικούς τους κρίκους.

Τόσο η Κωνσταντίνα Κούνεβα όσο και η Κατερίνα Γκουλιώνη ξεπέρασαν τα όρια των –όπως τίθενται από την πατριαρχική κυριαρχία- έμφυλων ρόλων τους, σπάζο-

ντας το σχήμα «ιδιωτική γυναίκα-δημόσιος άντρας» και εισβάλλοντας στην κατεξοχήν ανδροκρατούμενη δημόσια σφαίρα, με όρους που έθεσαν οι ίδιες. Οι κυρίαρχες γυναικείες αναπαραστάσεις αποκλείουν τη γυναίκα από την άρθρωση δημόσιου λόγου, περιορίζοντας τα ενδιαφέροντά της στα πλαίσια της ιδιωτικής σφαίρας, ενός πολύ κλειστού κύκλου, αυτού της οικογένειας, του φιλικού, του εργασιακού της περιβάλλοντος. Θεσμισμένα, οι γυναίκες έχουν πρόσβαση στη δημόσια σφαίρα τις τελευταίες πέντε δεκαετίες (το 1951 κατοχυρώθηκε στην Ελλάδα το δικαίωμα της γυναικείας ψήφου). Οι όροι όμως τις πρόσβασης είναι κατά κανόνα εναρμονισμένοι με τα χαρακτηριστικά που αποδίδουν οι πατριαρχικές δομές στη γυναίκα. Η *γυναίκα της δημόσιας σφαίρας* αναμετράται ουσιαστικά με έναν πήχη που έχουν «ανεβάσει» άντρες και με βάση αυτόν θα κριθεί τελικά πόσο υπολείπεται ή πόσο ξεπέρασε τις αντίστοιχες αντρικές επιδόσεις.
Ο καταγγελτικός λόγος που άρθρωσαν οι δύο γυναίκες απείλησε με όρους πρωτόγνωρους το αντρικό προνόμιο της ενασχόλησης με τα «κοινά». Η συνδικαλίστρια Κούνεβα κατήγγειλε ανυποχώρητα τη ντόπια εργοδοτική αυθαιρεσία, όντας η ίδια μετανάστρια –αδιανόητο για την κυρίαρχη αντίληψη να αρθρώνει μετανάστης καταγγελτικό πολιτικό λόγο, πόσο μάλλον μια μετανάστρια. Στην περίπτωση δε της Γκουλιώνη, αυτός ο λόγος ήταν πολλαπλά απειλητικός. Ήταν ο λόγος μιας παραβατικής, έγκλειστης, ενάντια στα έμφυλα πειθαρχικά μέσα των φυλακών, ενάντια στις συνθήκες απαξίωσης και ταπείνωσης των έγκλειστων, ουσιαστικά ενάντια στο ίδιο το καθεστώς της φυλακής. Πώς θα μπορούσε να αφεθεί να καταγγέλει «τα χρηστά ήθη» μια γυναίκα της τελευταίας υποστάθμης, μια τοξικομανής φυλακισμένη… Αυτό που ενόχλησε περισσότερο ήταν η διάρρηξη της δημόσιας σφαίρας από γυναίκες με πολλαπλά αρνητικά σημασιοδοτημένες ταυτότητες: μια φτωχή Βουλγάρα μητέρα ενός παιδιού, διαζευγμένη (χωρίς άντρα-προστάτη) και μια τοξικομανής φυλακισμένη για παραβάσεις του νόμου περί ναρκωτικών.

Και στις δύο περιπτώσεις, η τιμωρία των δύο γυναικών για την αγωνιστική τους δράση, γίνεται παρα-θεσμικά, σε ένα πεδίο εκτός των εξιδανικευμένων δημοκρατικών θεσμών, στα σκοτεινά, εκεί που η δημοκρατία διεκπεραιώνει ανέξοδα την τιμωρία όσων αποκλίνουν από τα κανονιστικά της πλαίσια, συμπεριλαμβανομένων και των έμφυλων. Στην περίπτωση της Κούνεβα, η δολοφονική επίθεση έγινε από έμμισθους δολοφόνους του αφεντικού της, όπως η ίδια καταγγέλλει, ενώ ο θάνατος της Γκουλιώνη συμβαίνει «υπό αδιευκρίνιστα αίτια», όπως ανακοινώνεται αρχικά, κατά την πειθαρχική της μεταγωγή σε φυλακή της Κρήτης. Το βιτριόλι με το οποίο προσπάθησαν να εξοντώσουν την Κούνεβα, χρησιμοποιήθηκε για να δημιουργήσει συνειρμούς εγκλήματος πάθους, για να αποδοθούν εύκολα και αναίμακτα οι ευθύνες στο ίδιο το «θύμα». Το ίδιο και στην υπόθεση της Γκουλιώνη: η ιατροδικαστική έρευνα απέδωσε το συμβάν σε μεγάλη δόση ναρκωτικών ουσιών, οπότε κι εδώ ο θάνατός της εύκολα συνδέεται με την αυτοκαταστροφική συνήθεια της ίδιας. [Αξίζει να σημειωθεί ότι η τιμωρία που επιβλήθηκε στην Γκουλιώνη, δεν είχε τον άμεσο, αππό χαρακτήρα όπως στην περίπτωση της επίθεσης με βιτριόλι στην Κούνεβα. Η τιμωρία εδώ έγκειται στο γεγονός ότι -ακόμα και στην περίπτωση που δεχτούμε το θάνατο από υπερβολική δόση ναρκωτικών- η ίδια η Γκουλιώνη και το σώμα της αποκτούν για τους δεσμοφύλακές της μη-νόημα, η ζωή της γίνεται άνευ σημασίας και αφήνεται –με πολλές επιφυλάξεις αυτό- να πεθάνει με τον εύκολο και απενο-

χοποιημένο για τους βασανιστές της τρόπο, από λήψη ναρκωτικών]. Η επιστροφή της ευθύνης άμεσα ή έμμεσα στα ίδια τα «θύματα» γίνεται έτσι Λόγος υπόρρητα καταγγελτικός για τις ίδιες, τη ζωή τους και τη δράση τους, μια επιπλέον εκδικητική πράξη από την πλευρά της κυριαρχίας. Για να πάρουν και πάλι ως προσωπικότητες τις «μικρές» τους διαστάσεις, να τους αφαιρεθούν τα όποια ριζοσπαστικά χαρακτηριστικά, να τους αποδοθούν εκ νέου τα χαρακτηριστικά της ασημαντότητας και να αποκατασταθούν και πάλι οι παλιές ισορροπίες. Τόσο λοιπόν οι ίδιες οι τιμωρίες αλλά και ο λόγος που εκφράστηκε μετέπειτα εμπεριέχουν στοιχεία επανάκτησης και επαναχάραξης των ορίων που παραβίασαν οι δύο αγωνιζόμενες γυναίκες.

Η τιμωρία τους είχε σαφώς χαρακτήρα παραδειγματισμού για όσες τολμήσουν να ξεπεράσουν τα δεδομένα όρια. Το οξύ που έριξαν στην Κούνεβα έχει επιπλέον σημασιοδοτήσεις. Οι έμφυλες ανισότητες, έχοντας εμπεδωθεί ως φυσικές, δημιουργούν -όπως στην περίπτωση της Κούνεβα- και αυτοματοποιημένους τρόπους έμφυλης τιμωρίας. Σε έναν κόσμο που αντιλαμβάνεται την αισθητική μέσα από διπολικά σχήματα του τύπου όμορφος-άσχημος, αδύνατος-χοντρός, ψηλός-κοντός, νέος-γέρος, υγιής-ασθενής, αυτά γίνονται καθοριστικός παράγοντας των κοινωνικών σχέσεων. Η ομορφιά -όπως προτείνεται κατά τα κυρίαρχα- σε συνδυασμό με τις έμφυλες αναπαραστάσεις για το γυναικείο σώμα, γίνεται για τις γυναίκες σχέση υποκειμενοποίησης και υποστασιοποίησης. Σε αυτή τη συνθήκη, το πρόσωπο της γυναίκας, ως το πιο προσιτό προς θέαση, συγκεντρώνει πάνω του όλους τους προβολείς. Γυναίκα με άσχημο πρόσωπο –σύμφωνα με τα κυρίαρχα- δεν είναι γυναίκα και αυτό ακριβώς ήθελαν να υπογραμμίσουν οι δολοφόνοι της Κούνεβα. Να την από-υποστασιοποιήσουν, να την απογυμνώσουν από τα αναγκαία για την ύπαρξη της χαρακτηριστικά, να καταστρέψουν τη δημόσια εικόνα που με κόπο είχε κατακτήσει.

Η πλούσια σε σημαινόμενα επίθεση με βιτριόλι στην Κωνσταντίνα Κούνεβα χαρακτηρίστηκε ως ακραίο περιστατικό από την κρατική, θεσμική και μηντιακή προπαγάνδα. Το ίδιο και το βασανιστήριο των κολπικών ελέγχων για την κατάργηση του οποίου αγωνίστηκε η Κατερίνα Γκουλιώνη. Η τόσο εύγλωττη απουσία λόγου σχετικά με τη σεξιστική βία που εμπεριέχεται στις υποθέσεις αυτές, έχει άμεση σχέση με το βάπτισμα των υποθέσεων ως μεμονωμένα-ακραία περιστατικά μιας κατά τα άλλα ισότιμης κοινωνίας ανθρώπων. Η εξαίρεση όμως κάποιων περιστατικών, ως εκτός νόμου, εδώ ως ακραία, ανήκει στην επικράτεια του νόμου. Και ο «νόμος» εδώ είναι όλο εκείνο το πλαίσιο που αρνείται το σεξισμό και τις ακρότητές του –την ίδια στιγμή βέβαια που εμπεριέχει νομιμοποιημένα λειασμένες ή μη έμφυλες εκφορές. Τα επονομαζόμενα «ακραία περιστατικά» ουσιαστικά έρχονται να καταδείξουν ότι το παραπάνω πλαίσιο όντως βρίσκεται σε ισχύ και ότι εφαρμόζεται –μέσα από τα μεμονωμένα περιστατικά- και μέσω της αναστολής του. Τελικά, τα περιστατικά εξαίρεσης αποτελούν, όπως και σε άλλες περιπτώσεις, μεθοδολογικό εργαλείο νομιμοποίησης ενός καθεστώτος που θέλει να διατηρεί τα ανθρωπιστικά του προσχήματα. Ως τέτοια αντιμετωπίστηκαν και αυτά της Κούνεβα και Γκουλιώνη, για να αποδυναμωθούν από τη δυσοσμία της αλήθειας που έφεραν.

ΕΝ ΚΑΤΑΚΛΕΊΔΙ

Όπως φαίνεται, οι όποιες θεσμικές αλλαγές – απόρροια πάντως σκληρών γυναικείων αγώνων – θα πρέπει να γίνονται αντιληπτές και ως το αποτέλεσμα της ωρίμανσης της αστικής δημοκρατίας και της πονηριάς των κυρίαρχων. Στη σύγχρονη, διαφανοποιημένη, παρά τα «μεμονωμένα περιστατικά», εκδοχή της η πατριαρχία επιδιώκει να καταλάβει κάθε διάκενο των κοινωνικών σχέσεων, διαπλάθοντας τα συμπεριφορικά πρότυπα που «αντιστοιχούν» σε κάθε φύλο -με όχημα κυρίως τη γλώσσα του θεάματος και τα συμφραζόμενά της. Ταυτόχρονα δε σταματά να επιτελεί το διαχρονικό ρόλο της εξοικείωσης με την ιεραρχική κοινωνική οργάνωση και τη συντήρηση του «αυτοδίκαιου» της συγκρότησής της.
Ως εκ τούτου ο σεξιστικός λόγος, βασική συνιστώσα της γλώσσας του κοινωνικού ελέγχου, θα πρέπει να αποτελεί διαρκές πεδίο κριτικής και αντιπαράθεσης. Από τη στιγμή που η λόγω και έργω αποδόμηση της κυρίαρχης κουλτούρας και παρεμπόδιση της διεισδυτικότητάς της αποτελεί άμεσο ζητούμενο του αγώνα για κοινωνική απελευθέρωση και αποαποικιοποίηση της ζωής από τα κυριαρχικά συμφέροντα, δεν είναι δυνατόν η καταπολέμηση των έμφυλων διαχωρισμών να θεωρείται ζήτημα ελάσσονος σημασίας. Ταυτόχρονα όμως η υπέρβασή τους και των συμφυών διακρίσεων πρέπει να πραγματοποιηθεί στο εσωτερικό κάθε σχηματισμού που θέτει προτάγματα ανταγωνιστικά προς την κυρίαρχη ρητορεία και να καταστεί συλλογική συνείδηση όλων όσων προωθούν την πολυδιάστατη σύγκρουση με τα εξουσιαστικά συμφέροντα. Έτσι ώστε να μην είναι ευφυολόγημα η πεποίθηση ότι μέσα στους σχηματισμούς και τη συνείδησή μας κυοφορείται ο απελευθερωτικός και απελευθερωμένος πολιτισμός του μέλλοντος...

για την πρώτη μέρα του 3μερου

του Θερσίτη 26/6/09

Θερσίτης

νέστορος και ευαγγελιστρίας-ΙΛΙΟΝ

www.thersitis.gr